

RÖDA KORSET

I DET ANDRA VÄRLDSKRIGET

ETT STORARTAT KÄRLEKSVERK MEN OCKSÅ BITTRA BESVIKELSER

Av redaktör PAUL OLBERG, Stockholm

I DESSA världsbrandens dramatiska dagar riktas millioner människors tankar till Genève. Där hoppas de få tröst och hjälp. Här verkar den universella organisation, vilken omstrålar mänskligheten som ett levande ljus, Röda korset. I samma stad och i samma hus, Villa Moynier i Genève, där en oansenlig skara människovänner för 78 år sedan för första gången diskuterade bildandet av Röda korset, har ännu i dag Röda korses Internationella kommitté sitt säte. Från denna institution utgår under kriget de humanitära hjälpaktioner av alla de slag, som lämnas till alla av kriget hemsökta länder. De flesta av all världens länder äro anslutna till Röda korses konvention, och i dem fungera Röda korses nationella sammanslutningar, vilka erkännas som halvt eller helt statliga organ. F. n. bestå 62 dylika sammanslutningar, vilka tillsammans räkna 40 millioner medlemmar.

Röda korses uppgifter äro i dag utomordentligt omfångsrika. Ty det totala krigets fador äro gränslösa. I kriget av i dag existerar inte längre något »bakom fronten», inga neutrala zoner, som icke betraktas som slagfält. Krigets förödelse drabba civilbefolkningen likaväl som männen vid fronten. Genom den moderna krigstekniken utplånas på ett raffinerat sätt otaliga människoliv och enorma andliga och materiella värden. Så mycket mera vittomfattande och komplicerade gestalta sig Internationella Röda korses uppgifter.

Allt som allt omfattar Röda korses verksamhet i stora drag följande områden: organisationen av krigsfångarnas underrättelsetjänst, uppgifter över fallna och saknade; förmedling av gåvor, paket och pengar till de krigförande från hembygden;

föranstaltandet av utbyte av krigsfångar mellan de krigförande länderna; civilbefolkningens försörjning med livsmedel och medicament i de besatta och skövlade områdena; omvårdnaden av den internerade befolkningen i fiendeland, där ett utbyte av familjeunderrättelser organiseras familjemedlemmarna emellan; omsorgen om de militärt internerade i neutrala länder. Med detta för ögonen kan man utan överdrift säga, att en tämligen stor procent av de aktiva krigsdeltagarnas många millioner och mycket breda skikt av de krigförande ländernas civilbefolkning på ett eller annat sätt äro beroende av Internationella kommitténs för Röda korset omsorger.

En åskådlig föreställning om kommitténs verksamhet i Genève ge bl. a. följande siffror. En av de senaste månaderna expedierade kommittén icke mindre än 1,600,000 brev; antalet brev, som dagligen expedierades under mars månad 1942, varierade mellan 28,000 och 113,000; en rekorddag samma månad ankom det 70,000 och avgick 160,000 brev. Sedan europeiska krigets utbrott till 21 oktober 1941 insändes enbart till centralbyrån för krigsfångar mer än 6 millioner sändningar; under samma tid avsände den mer än 9 millioner brev och övriga korrespondenter. I december expedierade byrån sitt brev nr 10,000,000. I medeltal expedierar byrån 30,000 brevöversändelser om dagen. Bl. a. inkommo fram till oktober 1941 1,400,000 brevkort från krigsfångar. Antalet telegram, som byrån expedierar, är mycket stort. Så t. ex. ingingo i september 1941 2,068 telegram och avsändes 1,436. Internationella kommittén äger postfartygen, som trafikera traden Lissabon, Genève och Marseille och ombesörja de oerhörda korrespondens-transporterna. I runt tal 3,600 människor äro sysselsatta inom kommitténs olika sektioner, därav omkring 2,000 helt och hållet utan kontant erkänsla. Genom den frivilliga, oavlönade arbetskraften sparar Internationella kommittén 280,000 franes i månaden. Därvid förtjänar framhållas, att 80 procent av krigsfångebyråns budget täckas av medel, som hopbragts i själva Schweiz. Folk av skilda yrken och samhällsklasser arbeta här sida vid sida; de komma om kvällarna efter dagens arbete och arbeta några timmar för att söka lindra de tillfångatagnas, saknades, sårades, deporterades och deras anhörigas tunga öde.

Som redan antytts har Internationella Rödakorskommittén under innevarande krig ställts inför uppgifter, som på detta område av krigsfångeproblemet vida överträffat allt, vad som presterats under tilländalupna krigstider. Till all lycka kommo Röda

korsets rika erfarenheter kommittén tillgodo. Redan 1938 valde kommittén med hänsyn till den europeiska politikens tillspetsade läge ett utskott, som fick i uppdrag att utarbeta ett aktionsprogram vid fall av krig. Genom privata insamlingar i Schweiz hopbragtes erforderliga medel för de första åtgärderna. När det europeiska kriget utbröt i september 1939 trädde Internationella kommittén omedelbart i aktion. Det schweiziska förbundsrådet ställde 200,000 francs till kommitténs förfogande och staden Genève erbjöd Röda korset att som centralbyrå för krigsfångarna (Agence central des prisonniers de guerre) få disponera Conseil Générales byggnad, som de sista åren före Folkförbundspalatsets tillblivelse var säte för Folkförbundets allmänna konferenser.

Det mest omfattande arbetsgebit, som kommer på Internationella kommitténs lott, är underrättelseväsendet beträffande krigsfångar, saknade, sårade och stupade. Det är att betrakta som Röda korsets kärnorganisation, som intill denna dag står i centrum för Röda korsets verksamhet. Underrättelseväsendet upprättades på sin tid på förslag av Röda korsets grundare Henry Dunant. Anledningen till grundandet av en underrättelsecentral inom Röda korset är ganska intressant. Dunant berättar, hur han på slagfältet vid Solferino hört en döende ropa: »Åh, monsieur, om ni ville skriva ett brev till min far, att han tröstar mor!» Dunant noterade föräldrarnas adress och uppfyllde den döendes sista önskan, och redan i Röda korsets första Genèvekonvention av år 1864 upptog han idén till upprättandet av ett underrättelseväsen bland krigsfångarna. Under tysk-franska kriget (1870—71) bildades för detta ändamål en internationell byrå, och ur den växte med tiden, framför allt under första världskriget, den väldiga organisationen fram. Redan på den tiden, under åren 1914—1918, expedierade byrån dagligen ända till 18,000 brev. Vid krigets slut utgjorde anteckningarna om krigsfångarna ett bibliotek på över 20,000 maskinskrivna ark. Denna förteckning tjänade som förebild till underrättelseväsendet under innevarande krig.

Underrättelseavdelningens mödosamma och komplicerade arbetsprocess är förtjänt av ett alldeles särskilt intresse från offentlighetens sida. Det är till denna avdelning inom Röda korset, som en mångfald organisationer och enskilda personer rikta sina angelägna skrivelser för att erhålla upplysningar om det öde, som vederfarits familjefäder, söner, bröder och anhöriga över huvud taget. Varifrån erhåller Internationella Röda korskommittén upplysningar om dem, som sökas? Hur bearbetas de an-

skaffade upplysningarna och hur fungerar hela den invecklade apparaten? Enligt 1929 års konvention för Röda korset insända de krigförande länderna tämligen regelbundet listor över krigsfångar och stupade till kommittén. Vanligen inflyta listorna en gång i veckan, och från England och Tyskland ingå till och med pr telegraf listorna över fångna och stupade. Listorna innehålla de viktigaste uppgifterna om varje person, militär grad, platsen och omständigheterna vid tillfångatagandet, hans uppehållsort och hälsotillstånd. Dödsfall anmälas separat. Samtliga listor fotograferas och tillställas fångens resp. den stupades hemland. Rödakorskommittén har t. o. m. maj 1942 sänt nära 700,000 sidor fotograferade fånglistor till vederbörande länder. Här bör inflikas, att fångarna äro berättigade att omedelbart sedan de anlant till lägret skriva ett kort till Genève, vilket sedan vidarebefordras till de anhöriga. Sedermera klassificeras såväl listorna som förfrågningarna angående de eftersökta omsorgsfullt och inlämnas i kortregistret. Nya meddelanden angående militärpersoner registreras på samma kort.

Filialerna till krigsfångebyrån, som f. n. etablerat sig i 25 städer i Schweiz, arbetar med de modernaste Holleridge-Watson-maskiner. Med hjälp av dessa maskiner framställas perforerade kartotek kort med de viktigaste uppgifterna; kortet klassificeras automatiskt och inregistreras på de tryckta listorna. Militärpersonerna ordnas tack vare de sinnrika maskinerna även regementsvis. Bl. a. lyckades man med tillhjälp av dessa maskiner på överraskande kort tid erhålla en fullständig förteckning på fransmän, internerade i Schweiz (cirka 30,000 man), sorterade i yrkesgrupper. Enligt de senaste rapporterna från krigsfångebyrån leverera dess filialer nära 180,000 kartotek kort i veckan. Enbart i sektionen Zürich klassificerades till i slutet av december 1941 över 2,5 millioner kort. Mot slutet av 1941 var byrån för krigsfångar i besittning av ett 100-tal kartotek, omfattande mer än 10 millioner kort. Det rörde sig antingen om kort med uppgifter om krigsfångar och civilinternerade eller om förfrågningar rörande krigsdeltagare, resp. deporterade eller internerade bland civilbefolkningen. Man behöver inte särskilt upplysa om att detta kartotek är av ovärderlig betydelse, då det gäller att besvara förfrågningar angående det öde, som vederfarits krigsfångarna.

Svårare blir problemet, då det gäller saknade. Underrättelse-tjänsten gör emellertid också i dessa fall allt, som ligger inom

ramen för dess möjligheter för att erhålla upplysningar om den efterlyste. Prestationerna på detta område äro särskilt värda erkännande. Följande omständighet underlättar någorlunda byråns arbete: så länge det rör sig om hela truppavdelningar, som råkat i fångenskap, kan byrån rikta skrivelser till var och en i truppavdelningen. Byrån använder sig också flitigt av denna rättighet; personliga brev avgå till alla med en begäran att meddela, vad de ha sig bekant om en saknad kamrat. I regel svara alla tillskrivna; antingen meddela de konkreta uppgifter om den saknade kamraten eller ge hållpunkter av värde för den fortsatta forskningen efter den saknade. Ett markant fall kan vara värt att relatera i detta sammanhang.

Efter Frankrikes sammanbrott anmäldes 27,000 franska militärpersoner som saknade med begäran om upplysningar. Byrån riktade därpå en rundfråga angående *varje saknad man* till var och en av hans regementskamrater. Tack vare de nämnda Holleridge-Watson-maskinerna lyckades man på relativt kort tid upprätta icke blott ett kartotek över de efterlysta utan dessutom en lista på cirka 300,000 vittnen, som kunde tillfrågas angående de saknade. En förteckning på de saknade i ett regemente tillställdes samtliga i olika fångläger skingrade kamrater och anhöriga med en begäran om att insända alla upplysningar till Genève. Tio-tusende svar inströmmade och bearbetades och klassificerades för varje enskild efterlyst. Vittnesmålen tillställdes de närmaste anförvanterna och vederbörande myndigheter. På detta sätt kunde man i många fall få visshet om den saknades uppehållsort, hälsotillstånd o. s. v.

En mycket stor avdelning inom Internationella kommittén ssyselsätter sig med frågor rörande sårade resp. sjuka krigsfångar. Denna sektion underrättar de anhöriga om den sårades eller sjukets tillstånd. De avlidnas personliga ägodelar tillställas de anhöriga; de betyda ju ett oskattbart minne för de anhöriga. Sektionen sörjer också för att de stupades familjer skonsamt underrättas om anförvanters död. Denna sektion har också hand om utväxlingen av krigsfångar och träder hjälpende emellan, när det gäller fångar, som sakna anhöriga. Dessa erhålla allt efter råd och lägenhet livsmedel, kläder, böcker o. s. v. Omvårdnaden av de sårade och sjuka på ort och ställe tillkommer Röda korsets nationella organ.

Intressant är ävenledes följande exempel på Röda korsets vittomfattande verksamhet. Till slutet av 1941 vidarebefordrades av

krigsfångebyrån 4 millioner civila försändelser från 25 orter. Enbart under loppet av oktober månad 1941 avsände den med hjälp av Röda korsets nationella kommittéer icke mindre än 5 millioner kg. varor av olika slag, vilkas transport krävde 623 vagnar. Allt som allt har under pågående krig t. o. m. oktober 1941 utsänts 40 millioner kg. varor i 5,000 vagnar.

Internationella kommittén i Genève träffar anstalter för att komma i personlig kontakt med krigsfångarna. För detta ändamål utsändas delegerade från Röda korset till lägren. Rödakorskommittén har fått tillstånd att sända ett 60-tal delegater — utslutande schweizare — till flera av de krigförande länderna. Under de första två krigsåren har 30 delegater från Internationella kommittén besökt 450 krigsfängeläger och 150 läger för civilinternerade.

Internationella kommittén är helt oavhängig av signatärländernas regeringar. Också gentemot den schweiziska regeringen är kommittén en oavhängig institution. Dess verksamhet, som bär internationell karaktär, redovisas i form av en redogörelse inför Röda korsets internationella kongress. I denna mening är kommittén ansvarig inför internationellt forum. Medlemmarna i Internationella kommittén bestå av högst 25 schweizare, representerande edsförbundets vetenskap, administration och kulturella liv överhuvud. Alla arbeta liksom kommitténs flesta medlemmar utan lön.

* * *

Så mildras genom Röda korsets arbete det totala krigets fruktansvärda verkningar. Dess verksamhet låter den gamla devisen *inter arma caritas* bli ett levande ljus i tidens dödande mörker.

Vid den konstituerande konferensen i Genève 1864 fastslogos följande principer för Röda korsets verksamhet: hjälpåtgärder för de sårade i krig utan avseende till deras nationalitet; skyddet och bevarandet av läkarpersonalens osårbarhet liksom de medicinska hjälporganisationerna. Konferensens ordförande, den schweiziske generalen Dufour formulerade följande grundsatser som de viktigaste: rörelsens internationalitet; oavhängighet av partidoktriner och religiösa normer; ambulansernas och sjukvårdspersonalens okränkbarhet.

1864 års konvention har genom överenskommelserna av 1906, 1925 och 1929 utvidgats och preciserats. 1925 års protokoll avser förbud

mot gas- och bakteriekrig; av 1929 års båda konventioner behandlar den första krigsfångarnas behandling och den andra vården av sårade och sjuka. Dessutom ha Haagkonventionerna en viss betydelse för Röda korset, bl. a. i fråga om civilbefolkningens ställning i krig.

Röda korsets verksamhet försvåras emellertid av två omständigheter.

Den första är att anslutningen till konventionerna inte är universell. Visserligen ha, såsom inledningsvis nämndes, nästan alla stater givit sin anslutning till dem. Men Ryssland har i högre eller mindre grad ställt sig utanför. Sovjetunionen deltog sålunda inte i 1929 års konferens och den har organiserat ett eget »Röda kors», med delvis andra, däribland partipropagandistiska uppgifter än organisationerna i övriga länder. Emellertid anslöt sig Sovjet tidigt till 1929 års konvention om behandlingen av sårade och sjuka, liksom till 1925 års protokoll om gas- och bakteriekriget. Hösten 1941 lär Sovjet ha anslutit sig även till konventionen om krigsfångebehandlingen. Såvitt är bekant har Sovjetunionen dock ännu inte ställt sig till efterrättelse denna konventions föreskrifter om registrering och rapportering av fångar. Sålunda saknar man hittills varje underrättelse om fångarna i Sovjetunionen. Även i övrigt är praxis i Ryssland under kriget oviss. Japan deltog i 1929 års konferens och underskrev konventionerna, men förf. har sig icke bekant om eller i vilken utsträckning denna makt tillämpar dem.

Det andra och än allvarigare förhållandet är att gällande konventioner överträdas även av stater, som ratificerat dem. Under 1800-talet och i hög grad även under förra världskriget respekterade alla krigförande överenskommelserna. Nu kränkas dessa, ibland på det grövsta sätt. Vid det svenska Röda korsets årsmöte i juni i år framhöll sålunda prins Carl, att Röda korset inte förmått hävda sig mot segrarnas lagar. Han nämnde därvid särskilt att upprepade bestraffningsåtgärder ålagts samhällen och enskilda personer på grund av handlingar, för vilka de bestraffade icke varit ansvariga, oaktat sådana bestraffningar enligt gällande konventioner icke äro tillåtna. Utöver detta kan det vara nog att hänvisa till, att lasarett inte skonats från att vara måltavla för bombfällning; att civilbefolkning, som bistår sårade, enligt flera uppgifter i stället för att skyddas tvärtom angripits; att civila massdeporterats; att utväxlingen av invalider eller återvändandet av svårt sjuka och sårade ej skett alls eller i en ytterst

blygsam omfattning, som ej tål någon jämförelse med föregående världskrigs; att fångar uppenbarligen tvingas i strid mot 1929 års konvention att arbeta i fiendelandets krigsproduktion o. s. v. Och behandlingen av civilbefolkningen i ockuperade områden är denna gång en helt annan än under åren 1914—1918 — den vädjan som Internationella Röda korskommittén vid krigets början utände och som avsåg bl. a. respekterande av den fientliga civilbefolkningens skydd, gjordes tämligen förgäves. Man kan stanna vid dessa allmänna konstateranden utan att ingå på hur och var dessa många fördragskränkningar uppkommit — på nuvarande stadium finnes inte material nog för objektiva domslut i dessa frågor. Det kan dock inflickas, att Tyskland i en särskild vit bok och Sovjetunionen i noter utfarit i ömsesidiga beskyllningar för hänsynslös behandling av krigsfångar. Det anmärkningsvärda är att alla dessa kränkningar av ifrågavarande konventioner skett trots att de i 1929 års konferens deltagande staterna i ett särskilt tilläggsprotokoll uttalade sig för en utvidgning av de förpliktelser, som borde åvila krigförande beträffande Röda korsets humanitära gärning.

Alla dessa pinsamma företeelser till trots måste man emellertid glädja sig åt, att Röda korset ändock består och verkar. Ty utan Röda korset vore vår tids natt ännu dunklare. Folken äro skyldiga även den schweiziska staten erkännande och tacksamhet för Röda korsets humana verksamhet. Blott i ett land med Schweiz' höga andliga kultur kan Röda korsets stora internationella mission framgångsrikt uppfyllas. Kvar står dock problemet för hela vår civilisation att — om kriget i framtiden ännu en gång ej skulle stå att hejda — arbetet på en precisering av dessa humanitära rättsregler fortast möjligt efter ett fredsslut tas upp till internationellt dryftande. Särskilt för luftkrigföringen och behandlingen av civilbefolkningen vid ockupation eller eljest måste regler ges och utformas på ett för de krigförande bindande och för befolkningen rimligare och mänskligare sätt än hittills.